

**DE MINNELIJKE INVORDERING VAN
SCHULDEN VAN DE CONSUMENT: HET
TOEPASSINGSGEBIED VAN HET NIEUWE
BOEK XIX WER**

WP 2024-04

Diederik Bruloot

Financial Law Institute

Working Paper Series

WP 2024-04

Diederik Bruloot

De minnelijke invordering van schulden van de consument: het
toepassingsgebied van het nieuwe Boek XIX WER

Deze bijdrage spitst zich toe op het toepassingsgebied van de nieuwe wettelijke bepalingen inzake "Schulden van de consument" en besteedt daarbij achtereenvolgens aandacht aan het materiële, personele, territoriale en temporele toepassingsgebied van Boek XIX WER.

The author welcomes your comments at diederik.bruloot@ugent.be

The entire working paper series can be consulted at www.fli.ugent.be.

De minnelijke invordering van schulden van de consument: het toepassingsgebied van het nieuwe Boek XIX WER

I. Inleiding

1. De materie van de minnelijke invordering van schulden van consumenten bleef lange tijd nagenoeg ongewijzigd en was in de eerste plaats onderworpen aan de bepalingen van de Wet van 20 december 2002 betreffende de minnelijke invordering van schulden van de consument (hierna "*Wet Minnelijke Invordering*"). De belangrijkste ontwikkelingen deden zich na de inwerkingtreding van deze wet voor op het vlak van de onderliggende, privaatrechtelijke reglementering met betrekking tot onrechtmatige bedingen in consumentenovereenkomsten die terug te vinden is in Boek VI van het Wetboek van Economisch Recht (hierna "*WER*").

2. In het voorjaar van 2023 kwam hier verandering in met een wet die een nieuwe Boek XIX invoert in het Wetboek van Economisch Recht dat handelt over "Schulden van de consument"¹. Voorlopig blijft Boek XIX WER beperkt tot één titel "Betaling van schulden door consumenten aan ondernemingen", bestaande uit vijftien artikelen. De bedoeling is evenwel om het boek gaandeweg verder uit te breiden met andere relevante thema's.

3. De ambities bij de invoering van Boek XIX WER reikten ver. De nieuwe regelen werden immers "in de markt gezet" als een belangrijk wapen in de strijd tegen overmatige schuldenlast en in het bijzonder tegen het fenomeen van de hoogoplopende kosten en verhogingen die ontstaan bij aanhoudende niet-betaling van schulden. Hoewel de wet hieraan zeker een bijdrage kan leveren, is het evenwel van bij aanvang duidelijk dat deze bijdrage eerder beperkt zal zijn. De problematiek van de overmatige schuldenlast en de daaraan verbonden kosten is immers vele malen complexer dan wat gebeurt in de minnelijke invorderingsfase en behoeft eigenlijk een transversale aanpak van aan de totstandkoming van een consumentenschuld tot aan de collectieve procedure ten aanzien van de consument van wie definitief is komen vast te staan dan hij zijn schulden niet meer kan voldoen en alle daar tussenliggende stappen.

4. De nieuwe regeling inzake minnelijke invordering valt uiteen in twee grote luiken. Het eerste luik voert twee nieuwe basisprincipes in die rechtstreeks ingrijpen in de contractuele verhouding tussen de schuldeiser-ondernemingen en de schuldenaar-consument: (i) de consument heeft steeds het recht op een kosteloze betalingsherinnering en een navolgende bijkomende betalingstermijn van 14 kalenderdagen (artikel XIX.2 WER); en (ii) de bedragen van de schadebedingen worden door de wet geplafonneerd (artikel XIX.4 WER). Het tweede grote luik van Boek XIX WER heeft betrekking op de minnelijke invordering van schuldvorderingen van de consument door een derde (zgn. schuldivorderaar). In dit tweede luik worden (i) het organiek statuut van de schuldivorderaar geregeld (artikel XIX.6 WER); en (ii) de gedragsregels uitgewerkt waaraan schuldivorderaars zich bij de activiteit van minnelijke invordering van schulden moeten houden (artikelen XIX.7-13 WER).

¹ Wet van 4 mei 2023 houdende invoeging van boek XIX "Schulden van de consument" in het Wetboek van economisch recht, BS 23 mei 2023.

5. Deze bijdrage spitst zich toe op het toepassingsgebied van de nieuwe wettelijke bepalingen en besteedt daarbij achtereenvolgens aandacht aan het materiële, personele, territoriale en temporele toepassingsgebied van Boek XIX WER².

II. Materieel toepassingsgebied

A. *Betalingsachterstand*

6. Boek XIX WER is van toepassing op “*iedere betalingsachterstand van een schuld van een consument aan een onderneming*” (artikel XIX.1 WER). Op het personele, B2C (*business-to-consumer*) -toepassingsgebied van de regeling wordt hierna dieper ingegaan (*cf. infra sub III*).

Voor het materiële toepassingsgebied is eerst en vooral het begrip “*betalingsachterstand*” van belang. Alleen voor zover van een betalingsachterstand sprake is, zijn de wettelijke bepalingen immers van toepassing. Van een betalingsachterstand kan pas sprake zijn wanneer de consument zijn schuld niet heeft betaald op de vervaldatum (artikel XIX.2 WER). Pas wanneer sprake is van betalingsachterstand kan een forfaitaire schadevergoeding (zgn. schadebeding) van de consument-schuldenaar worden geëist. Het begrip “*betalingsachterstand*” wordt door de wetgever gebruikt als aanknopingspunt voor (i) de verplichte en kosteloze (!) “*eerste herinnering*” of ingebrekestelling die aan de consument moet worden gericht en (ii) de bijkomende betalingstermijn van minstens veertien kalenderdagen na ingebrekestelling die moet worden gerespecteerd, alvorens (iii) eender welk - voortaan wettelijk geplafonneerd - schadebeding zou kunnen worden (in)gevorderd (artikel XIX.2, §§1-2 WER).

B. *(Activiteit van) minnelijke invordering van schulden*

7. Twee andere begrippen die van belang zijn voor de afbakening van het materiële toepassingsgebied van Boek XIX WER zijn “*de minnelijke invordering van schulden*” en de “*activiteit van minnelijke invordering van schulden*”. De definities van beide begrippen zijn niet terug te vinden in Boek XIX WER zelf, maar wel, in lijn met de algemene systematiek van het Wetboek van Economisch Recht, in Boek I WER waar alle definities uit het volledige WER zijn samengebracht³.

8. “**Minnelijke invordering van schulden**” wordt gedefinieerd als iedere handeling of praktijk van een onderneming die tot doel heeft de consument ertoe aan te zetten een onbetaalde schuld te betalen, met uitzondering van iedere invordering op grond van een uitvoerbare titel. Drie elementen behoeven hierbij onze aandacht.

Vooreerst is het begrip ruim en omvat het eender welke materiële handeling of combinatie van handelingen (*i.e.* een praktijk) voor zover deze erop is gericht een “*betalingsachterstand*” (*cf. supra sub A.*) aan te zuiveren. Aldus worden niet alleen schriftelijke

² Zie voor een commentaar bij de materiële voorschriften van de wet in het bijzonder R. STEENNOT, “*Commentaar bij Boek XIX WER*” in *Artikelsgewijze commentaar Handels- en economisch recht*, Mechelen, Kluwer, 2024, losbl.

³ Zie voor Boek XIX WER specifiek artikel I.22/1 WER.

communicatie (in eender welke vorm) of huisbezoeken gevisieerd, maar ook eender welke andere actie.

Ten tweede kan de “minnelijke invordering” principieel van eender welke onderneming⁴ uitgaan. In de eerste plaats de schuldeiser-onderneming zelf, maar daarnaast ook van een andere “onderneming”.

Het derde en belangrijkste element, en meteen ook één van de belangrijkste beperkingen op het toepassingsgebied van Boek XIX WER in het algemeen, is de toevoeging in artikel I.22/1, 1° WER: “*met uitzondering van iedere invordering op grond van een uitvoerbare titel*”. Op deze uitzondering wordt hierna dieper ingegaan onder punt C.

9. De definitie van “**activiteit van minnelijke invordering van schulden**” uit artikel I.22/1, 2° WER bouwt logischerwijs verder op de definitie aangehaald in het vorige randnummer. Opdat van een activiteit van minnelijke invordering sprake zou zijn, moeten drie elementen verenigd zijn. Vooreerst moet het gaan om een onderneming in de zin van Boek XIX WER (*cf. infra sub III.B*), ten tweede moet één van de activiteiten van deze onderneming de minnelijke invordering van schulden betreffen en ten derde geldt een kwalitatieve vereiste voor de vorderingen die worden ingevorderd.

Opdat van een activiteit van minnelijke invordering sprake zou zijn, moet het immers om vorderingen van een derde gaan. De wet vereist dat de invordering gebeurt “voor andermans rekening”. Op die manier komen in de eerste plaats de activiteiten van incassobureaus, gerechtsdeurwaarders, advocaten en andere zakelijke dienstverleners in aanmerking. In sommige gevallen kan echter ook het invorderen voor eigen rekening als activiteit van minnelijke invordering kwalificeren. Dat is het geval wanneer de vorderingen initieel niet voortvloeien uit de eigen operationele activiteit van de onderneming, maar door haar tegen betaling van een derde worden overgenomen. Hiermee wordt in de eerste plaats verwezen naar factoringbedrijven.

10. De definitie van “activiteit van minnelijke invordering van schulden” is in de eerste plaats van belang om te weten wie zich als dusdanig bij de FOD Economie moet laten inschrijven (artikel XIX.6, §1, lid 1 WER) en wie van deze verplichting is vrijgesteld (artikel XIX.6, §1, lid 2 WER)⁵. Merk in dit verband op dat de wet ook het begrip “schuldinvorderaar” hanteert⁶. Dit begrip verwijst naar een onderneming die een activiteit van minnelijke invordering van schulden uitoefent (artikel I.22/1, 3° WER).

In de tweede plaats is het begrip “activiteit van minnelijke invordering van schulden” van belang als aanknopingspunt voor de gedragsregels die aan schuldinvorderaars worden opgelegd bij de uitvoering van hun activiteiten (artikel XIX.7 e.v. WER).

⁴ Zie voor het begrip “onderneming” *infra sub III.B*

⁵ De vrijstelling geldt voor “*advocaten, ministeriële ambtenaren of gerechtelijke mandatarissen in de uitoefening van hun beroep of ambt*”, met andere woorden inclusief gerechtsdeurwaarders.

⁶ Zie bijvoorbeeld de artikelen XIX.10 en XIX.13 WER.

C. Geen invordering op grond van een uitvoerbare titel

11. De eerder aangehaalde toevoeging in artikel I.22/1, 1° WER: “met uitzondering van iedere invordering op grond van een uitvoerbare titel” laat toe om een onderscheid te maken tussen de minnelijke invordering zoals geviseerd door Boek XIX WER en de gerechtelijke invordering die, op grond van voornoemde bepaling, uitdrukkelijk buiten het toepassingsgebied van Boek XIX blijft. Van zodra de schuldeiser over een uitvoerbare titel beschikt, is Boek XIX WER op de invordering van deze titel niet langer van toepassing, ongeacht de maatregel, handeling of praktijk die wordt gesteld. Concreet betekent dit dat niet alleen elk in het Gerechtelijk Wetboek voorzien middel van tenuitvoerlegging buiten het toepassingsgebied van Boek XIX WER valt, maar ook andere stukken of handelingen, zoals een brief, aanmaning of telefoongesprek, die op basis van of naar aanleiding van deze titel zouden worden verstuurd of gesteld. De “minnelijke invordering op basis van een uitvoerbare titel” valt aldus buiten het toepassingsgebied van Boek XIX WER⁷.

Merk verder op dat “uitvoerbare titel” niet alleen verwijst naar een rechterlijke beslissing, maar dat het ook om een aanslagbiljet-kohieruittreksel, een notariële akte of eender welke andere uitvoerbare titel kan gaan⁸.

12. Een vraag die met dit laatste punt verband houdt, is waar het scharnierpunt precies ligt tussen de minnelijke en de gerechtelijke invordering. Op basis van voornoemde definitie lijkt dit pas te zijn op het ogenblik dat er een uitvoerbare titel is. Alles wat daaraan voorafgaat zou dan nog steeds onder de noemer “minnelijke invordering” vallen. Strikt genomen zou dat dus ook gelden voor de handelingen die nodig zijn om een gerechtelijk invorderingstraject op te starten, met andere woorden de dagvaarding en de procedure ten gronde. In de praktijk zal dit zal dit slechts zelden problemen opleveren. De start van de gerechtelijke invordering via dagvaarding zal doorgaans voorafgegaan zijn door een minnelijke fase waarbij reeds aan de verplichtingen van Boek XIX WER werd voldaan (in het bijzonder de kosteloze ingebrekestelling en de bijkomende betaaltermijn van 14 kalenderdagen). Op de dagvaarding en de navolgende procedure heeft Boek XIX WER dan geen impact meer⁹.

In uitzonderlijke gevallen kan het evenwel voorvallen dat een gerechtelijke invordering via dagvaarding wordt gestart, zonder dat eerst een poging tot minnelijke invordering werd ondernomen. Boek XIX WER verplicht immers niet in algemene termen dat aan iedere gerechtelijke invordering een minnelijke invordering moet voorafgaan. Nochtans is daaraan voor de schuldeiser wel een belangrijk nadeel verbonden. Schadebedingen wegens wanbetaling kunnen voortaan immers slechts gevorderd worden onder de voorwaarden opgenomen in artikel XIX.2 WER en dus nadat aan de consument een kosteloze herinnering werd gestuurd met de door de wet bepaalde inhoud¹⁰. De dagvaarding, die bij toepassing van

⁷ Zie op dit punt met meer voorbehoud R. STEENNOT, “Commentaar bij artikel I.22/1 WER” in *Artikelsgewijze commentaar Handels- en economisch recht*, Mechelen, Kluwer, 2024, losbl., nr. 4.

⁸ Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp houdende invoeging van boek XIX “Schulden van de consument” in het Wetboek van economisch recht, *Parl. St. Kamer 2022-2023*, nr. 55-3132, p. 10. Hierna “MvT”.

⁹ Uiteraard met uitzondering van het maximale bedrag van de schadebedingen die overeenkomstig artikel XIX.4 WER kunnen worden ingevorderd.

¹⁰ Zie in die zin ook artikel XIX.8 WER.

het gemeen recht wel nog steeds als ingebrekestelling geldt, kan deze rol niet overnemen, gelet op de specifieke vereisten uit artikel XIX.2 WER. Let wel, dit betekent niet dat het niet mogelijk zou zijn om een schuld gerechtelijk in te vorderen zonder dat deze eerst minnelijk werd ingevorderd¹¹. Alleen kunnen in dergelijk geval geen schadebedingen worden toegepast. Desgevallend zou wel vergoeding van de werkelijke schade kunnen worden gevorderd (binnen de grenzen van artikel XIX.4 WER).

III. Personeel toepassingsgebied

13. Overeenkomstig artikel XIX.1 WER zijn de bepalingen van Boek XIX WER van toepassing op de betalingsachterstand van een schuld van een consument aan een onderneming of met andere woorden in de B2C-verhouding. Voor de definities van beide begrippen wordt teruggevallen op de definities die daaraan worden gegeven in het consumentenrecht, en in het bijzonder Boek VI WER inzake consumentenbescherming en marktpraktijken. Deze keuze heeft vooral een belangrijke impact voor de definitie van het begrip onderneming, die omwille van deze keuze in deze context immers afwijkt van de inhoud van het ondernemingsbegrip zoals het voor de meeste andere rechtstakken, zoals het gerechtelijk recht of het insolventierecht, geldt (*cf. infra*).

A. Consument

14. Wat het begrip “consument” betreft, is er geen specifieke definitie voor Boek XIX WER. Daarvoor moet teruggevallen worden op de algemene definities uit het WER en meer bepaald artikel I.1, 2° WER, namelijk “*iedere natuurlijke persoon die handelt voor doeleinden die buiten zijn handels-, bedrijfs-, ambachts- of beroepsactiviteit vallen*”.

15. De definitie van een consument bevat twee cruciale elementen. Vooreerst moet het noodzakelijk om een natuurlijke persoon gaan. Andere entiteiten, zoals VZW's, die zich soms ook in een beschermenswaardige positie bevinden, zijn van het consumentenbegrip uitgesloten.

16. Ten tweede moet de natuurlijke persoon handelen “*voor doeleinden die buiten zijn handels-, bedrijfs-, ambachts- of beroepsactiviteit vallen*”. Dit wordt aangeduid als het bestemmingscriterium¹². Om te weten of iemand consument is of niet, moet gekeken worden naar het doel of de bestemming van de goederen of diensten die worden aangeschaft. Wanneer deze bestemming te situeren valt binnen de professionele activiteiten van de betrokkenen, dan betreft het geen consument. Is de bestemming daarbuiten te situeren, dan gaat het wel om een consument. Wat de invordering van schulden betreft, moet bijgevolg worden gekeken naar de bestemming van de goederen of de diensten die tot het ontstaan van de schuldvordering aanleiding hebben gegeven. Voor natuurlijke personen die in de KBO zijn ingeschreven wordt evenwel vermoed dat hun handelingen professioneel van aard zijn (artikel III.49, §3 WER).

¹¹ Ook artikel XIX.9 WER verhindert dit niet, aangezien het betrekking heeft op een *activiteit* van minnelijke invordering, waaronder een dagvaarding betekend met het oog op een gerechtelijke invordering bezwaarlijk kan worden ondergebracht.

¹² Zie daaromtrent bijv. R. STEENNOT en G. STRAETMANS, *Handboek consumentenbescherming en marktpraktijken*, Intersentia, Brussel, 2023, 34 e.v.

Het is in dergelijk geval aan de ondernemer om aan te tonen dat de verrichting buiten zijn professionele activiteiten valt.

17. Een probleem kan zich voordoen wanneer er sprake is van een gemengde bestemming: een auto of IT-materiaal voor dubbel gebruik, verbouwingen aan een gebouw voor dubbel gebruik, enz. De invulling die in dergelijke gevallen aan het bestemmingscriterium wordt gegeven, loopt enigszins uiteen. Waar geen twijfel over bestaat is dat een verwaarloosbaar of marginaal professioneel gebruik de kwalificatie als consument niet in de weg staat. Anderzijds is duidelijk dat een substantieel professioneel gebruik de kwalificatie als consument verhindert. Daartussen ligt evenwel een grijze zone die, gelet op de bewoordingen van het bestemmingscriterium in de wet, eerder beperkend (i.e. in het nadeel van de kwalificatie als consument) moet worden ingevuld. De memorie van toelichting bij de invoering van Boek XIX WER lijkt er evenwel een meer consumentvriendelijke interpretatie op na te houden en stelt *“deze definitie omvat ook de beroepsactiviteit van de betrokkene wanneer deze activiteit zo beperkt is dat ze binnen de globale context van de overeenkomst niet overheerst”*¹³.

18. Een ander probleem dat zich in deze context kan aandienen, zijn gezamenlijk, desgevallend hoofdelijk, aangegane schulden: enerzijds door een consument, anderzijds door een onderneming. In dergelijk geval moet voor beide schuldenaren een verschillend minnelijk invorderingstraject worden gevolgd. De invordering van de schuld ten aanzien van de consument valt onder het toepassingsgebied van Boek XIX WER, zowel wat betreft de te stellen handelingen (ingebrekestelling), als de toepasselijke materiële bepalingen (beperking schadebeding)¹⁴.

B. Onderneming

1. Situering

19. Wat het begrip “onderneming” betreft, werd voor een eigen definitie gekozen voor de toepassing van Boek XIX WER en werd, anders dan voor het consumentenbegrip, niet teruggevallen op de algemene definitie uit artikel I.1 WER¹⁵. “Onderneming” wordt voor de toepassing van Boek XIX WER gedefinieerd als *“iedere natuurlijke persoon of rechtspersoon die op duurzame wijze een economisch doel nastreeft, alsmede zijn verenigingen”* (artikel I.22/1, 4° WER). Deze definitie is evenwel een letterlijke kopie van de ondernemingsdefinitie zoals deze reeds lange tijd wordt gehanteerd in de context van Boek VI WER inzake consumentenbescherming en marktpraktijken (artikel I.8, 39° WER).

20. Deze keuze van de wetgever is minstens opmerkelijk te noemen. Voor het nieuwe Boek XIX WER had immers even goed gebruik kunnen worden gemaakt van het meer formele en

¹³ MvT, *Parl. St. Kamer 2022-2023*, nr. 55-3132, p. 15.

¹⁴ Dit laatste kan ook doorwerken in de contractuele verhouding ten aanzien van de schuldenaar-onderneming wanneer de gezamenlijke vordering voor beide schuldenaren aan dezelfde contractuele voorwaarden is onderworpen.

¹⁵ Pro memorie: *“elk van volgende organisaties: (a) iedere natuurlijke persoon die zelfstandig een beroepsactiviteit uitoefent; (b) iedere rechtspersoon; (c) iedere andere organisatie zonder rechtspersoonlijkheid”* (artikel I.1, 1° WER).

meer eenvoudig te hanteren ondernemingsbegrip uit artikel I., 1° WER dat onder meer voor de toch wel verwante materies van het insolventierecht en het procesrecht geldt¹⁶. De wetgever heeft evenwel de voorkeur gegeven aan het begrip dat wordt gebruikt in het kader van het consumentencontractenrecht dat aan basis ligt van de schuldvordering die minnelijk wordt ingevorderd.

De gekozen definitie bestaat uit drie, hierna afzonderlijk behandelde, bouwstenen.

2. Natuurlijke of rechtspersoon

21. Vooreerst moet het gaan om een natuurlijke persoon of rechtspersoon. Het belangrijkste gevolg daarvan is dat, anders dan onder de toepassing van het ondernemingsbegrip uit artikel 1.1° WER, groeperingen van personen zonder rechtspersoonlijkheid geen onderneming zijn. Dat is in het bijzonder van belang voor maatschappen die bijgevolg geen ondernemingen zijn voor de toepassing van Boek XIX WER. Voor de andere personenvennootschappen (zoals de VOF of de CommV) is dat wel het geval, deze zijn immers “rechtspersonen”.

22. Merk op dat geen onderscheid wordt gemaakt wat betreft de aard van de rechtspersoonlijkheid. Dat betekent dat naast vennootschappen met rechtspersoonlijkheid ook verenigingen met rechtspersoonlijkheid, en dus VZW's, alsook stichtingen principieel worden gevisieerd. Hetzelfde geldt ook voor rechtspersonen van publiek recht, wat naast de zogenaamde politieke rechtspersonen (federale staat, gemeenschappen, gewesten, provincies, steden en gemeenten) ook de publiekrechtelijke instellingen omvat (inclusief de NV's van publiekrecht)¹⁷. Het feit dat deze rechtspersonen ook een “economisch doel” moeten nastreven om effectief als onderneming te worden beschouwd (*cf. infra sub 4*), zorgt er evenwel voor dat heel wat VZW's en publiekrechtelijke rechtspersonen voor de toepassing van Boek XIX WER toch geen onderneming zullen zijn.

3. Duurzaam karakter van de activiteit

23. De tweede component is dat de activiteit “op duurzame wijze” moet worden uitgeoefend. Deze vereiste moet vooral verhinderen dat wie slechts occasioneel bepaalde economische activiteiten uitoefent, als onderneming zou worden beschouwd. Het duurzame karakter vereist zowel een zekere repetitiviteit van de activiteiten als een zekere mate van organisatie. Het is evenwel niet vereist dat het om de enige activiteit van de betrokkene gaat. Ook een activiteit in bijberoep kan tot de kwalificatie als onderneming leiden. Een inschrijving in de KBO kan in dit verband een belangrijke aanwijzing zijn, maar is geenszins doorslaggevend en vormt evenmin een constitutief bestanddeel¹⁸.

¹⁶ Zie hieromtrent bijv. D. BRULOOT en R. STEENNOT, “Het nieuwe ondernemingsbegrip in het insolventierecht (en daarbuiten)” in *Recente wetgevoende hervormingen: nieuw en beter?*, in *Postuniversitaire Cyclus Willy Delva 45*, Antwerpen, Kluwer 2021, 153-188.

¹⁷ Zie met betrekking tot deze begrippen bijv. R. DE CORTE, B. DE GROOTE en D. BRULOOT, *Privaatrecht in hoofdlijnen*, Vol. 2, Leuven, Lea Uitgevers, 2022, 47 e.v.

¹⁸ In dat opzicht moet de verplichting uit artikel XIX.2, §3, 2° WER om in de verplichte voorafgaande ingebrekestelling het ondernemingsnummer van de onderneming te vermelden, worden genuanceerd en worden ingeperkt tot de gevallen waarin de onderneming effectief over een KBO-nummer

4. Economisch doel

24. De wet heeft het, in de definitie die geldt voor Boek VI WER en dus thans ook voor Boek XIX WER, van oudsher over het nastreven van “een economisch doel”. Zowel in rechtsleer als rechtspraak is er evenwel eensgezindheid dat dit moet worden begrepen als het uitoefenen van een economische activiteit en dat dit op zijn beurt het aanbieden van goederen en diensten op een markt impliceert. Alleen wie tegen betaling van een vergoeding goederen en diensten aanbiedt aan een publiek, kan bijgevolg als onderneming worden gekwalificeerd.

25. Voor vennootschappen stelt deze vereiste in principe geen probleem. Het behoort tot de essentie van de vennootschap om professionele activiteiten tot voorwerp te hebben en dat te doen met het oog op het behalen en uitkeren van winsten voor en aan de aandeelhouders (artikel 1:1 WVV). Voor *VZW's en stichtingen* ligt dat anders. Zij moeten immers in de eerste plaats een belangeloos doel nastreven. Hierna wordt dieper ingegaan op de problematiek van de kwalificatie van verenigingen als ondernemingen, evenals op de gelijkaardige problematiek ten aanzien van publiekrechtelijke rechtspersonen die immers niet in de eerste plaats met het stellen van economische activiteiten zijn belast, maar wel met een taak van algemeen belang.

5. Toegepast op verenigingen

26. *VZW's* moeten in de eerste plaats een belangeloos doel nastreven. Niettemin laat het WVV toe dat *VZW's* (en stichtingen) met het oog op het verwezenlijken van hun belangeloos doel economische activiteiten organiseren. Bij veel verenigingen is dit daadwerkelijk geval, maar bij heel wat anderen is dat ook niet zo. Wat de minnelijke invordering van schulden door of voor *VZW's* en stichtingen betreft, zal dus steeds moeten worden nagegaan of de betrokken rechtspersoon goederen en diensten tegen betaling aanbiedt aan een publiek.

27. Toegepast op **vrijtjdsverenigingen** betekent dit bijvoorbeeld dat *VZW's* die, zelfs tegen betaling, uitsluitend goederen of diensten aanbieden aan hun leden in het kader van hun belangeloos doel (bijv. verhuur van terreinen of materiaal, deelname aan evenementen of manifestaties, enz.) niet als onderneming worden gekwalificeerd. Biedt men dezelfde goederen of diensten tegen betaling ook aan derden (i.e. het “publiek”) aan en dus niet langer rechtstreeks in het kader van het nagestreefde belangeloos doel, dan geldt de vereniging wel als onderneming.

28. Moeilijker is de oefening in de **zorgsector** waar heel wat dienstenaanbieders eveneens als *VZW* zijn georganiseerd (denk onder meer aan ziekenhuizen, rust- en verzorgingstehuizen of kinderdagverblijven). Hoewel het duidelijk is dat er hier geen sprake is van een winstoogmerk in de klassieke betekenis, vallen deze entiteiten bij toepassing van voormelde criteria wel onder het toepassingsgebied van Boek XIX WER. Het concept winstoogmerk speelt daarbij immers geen rol. Het volstaat vast te stellen dat de *VZW* in kwestie tegen betaling goederen en diensten (in dit geval in de sfeer van de gezondheidszorg) aanbiedt aan het publiek. Dat de

beschikt. Verschillende ondernemingen zijn immers van de inschrijvingsplicht in de KBO vrijgesteld (zie artikel III.49, §2 WER).

betaalde vergoeding geen winst oplevert of zelfs niet kostendekkend is, is daarbij niet van belang. Deze analyse die wat betreft het “klassieke” consumentenrecht reeds goed is ingeburgerd¹⁹, wordt voor de toepassing van Boek XIX WER uitdrukkelijk herhaald in de memorie van toelichting²⁰.

29. Een gelijkaardige analyse als wat betreft VZW's in de zorgsector wordt in de memorie van toelichting ook gemaakt voor **ziekenfondsen**²¹. Daar wordt aan toegevoegd dat het feit dat de activiteit van een entiteit kadert in een haar door de wet opgedragen taak, geen afbreuk doet aan de vaststelling dat tegen betaling diensten worden aangeboden aan een publiek.

Merk op dat de memorie van toelichting zich met betrekking tot het ondernemingsbegrip in het algemeen gretig bedient van de rechtspraak van het Europese Hof van Justitie met betrekking tot het *Europese* ondernemingsbegrip. Strikt genomen is deze rechtspraak evenwel niet van toepassing op het ondernemingsbegrip uit artikel XIX WER nu deze materie niet op Europees niveau werd geharmoniseerd. Door de veelvuldige verwijzing naar de Europese rechtspraak in de memorie van toelichting incorporeert de wetgever deze rechtspraak evenwel in zekere zin in het Belgische recht voor de materie van Boek XIX WER. Dit heeft het voordeel dat er voorlopig voor het consumentenrecht slechts één ondernemingsbegrip geldt, namelijk het begrip zoals door de Europese rechtspraak vormgegeven voor Boek VI WER. In de toekomst kan zich evenwel een probleem stellen bij nieuwe ontwikkelingen in de rechtspraak van het Hof van Justitie. Strikt genomen werken deze niet door voor het Belgische ondernemingsbegrip zoals van toepassing voor Boek XIX WER. Niettemin lijkt op basis van de bewoordingen van de memorie van toelichting bij Boek XIX WER te moeten worden aangenomen dat het de bedoeling van de wetgever is geweest om een uniform ondernemingsbegrip te hanteren voor de Boeken VI en XIX WER, zodat ook toekomstige Europese rechtspraak ten aanzien het ondernemingsbegrip uit Boek XIX WER een rol zal spelen.

30. Een laatste bijzonder toepassingsgeval in de sfeer van de non-profit sector betreft de **onderwijsinstellingen**; in deze context in het bijzonder onderwijsinstellingen die de rechtsvorm van een VZW hebben aangenomen²². Ook hier verwijst de memorie van toelichting naar Europese rechtspraak die aangeeft dat onderwijsinstellingen voor de toepassing van het consumentenrecht als onderneming *kunnen* kwalificeren²³. Belangrijk evenwel is dat uit deze rechtspraak volgt dat onderwijsinstellingen voor bepaalde van hun taken ook *niet* als onderneming kwalificeren. Er wordt immers gesteld dat het feit dat men een taak van algemeen belang, zoals onderwijs, tot voornaamste voorwerp heeft, niet per definitie uitsluit dat men als onderneming zou kwalificeren. Dat zou in het bijzonder het geval zijn voor bijkomende en accessoire prestaties bij de activiteit van onderwijs (zoals maaltijdverstrekking, kamerverhuur of kredietverlening). Uit dat laatste kan dan weer worden afgeleid dat

¹⁹ Zie bijvoorbeeld R. STEENNOT en G. STRAETMANS, *Handboek consumentenbescherming en marktpraktijken*, Intersentia, Brussel, 2023, 17 e.v.

²⁰ Mvt, *Parl. St. Kamer* 2022-2023, nr. 55-3132, p. 14.

²¹ Mvt, *Parl. St. Kamer* 2022-2023, nr. 55-3132, p. 13.

²² Zie voor onderwijsinstellingen die publiekrechtelijke rechtspersonen zijn verder *infra sub* 6.

²³ Mvt, *Parl. St. Kamer* 2022-2023, nr. 55-3132, p. 13-14, onder verwijzing naar het arrest “Karel de Grote-Hogeschool” van het Hof van Justitie van 17 mei 2018, C-147/16, ECLI:EU:C:2018:320.

onderwijsinstellingen wat betreft hun hoofdtak, namelijk het verstrekken van onderwijs, wat geacht wordt van algemeen belang te zijn, niet als onderneming kwalificeren.

Toegepast op de minnelijke invordering van schulden van de consument betekent dit dat de invordering van studiegelden als dusdanig niet onder het toepassingsgebied van Boek XIX WER valt. Voor de activiteit van onderwijs is men immers geen onderneming. Voor de invordering van alle mogelijke andere bedragen door of voor een onderwijsinstelling die niet onmiddellijk met onderwijs verband houden, geldt evenwel dat Boek XIX WER daarop wel van toepassing is²⁴. Waar beide types bedragen van eenzelfde factuur of afrekening deel uitmaken, kan in eerste instantie worden geprobeerd om het probleem van de dubbele aanknopng op te lossen via het adagium *accessorium sequitur principale*. Wanneer geen van beide types duidelijk ondergeschikt is aan de andere, zal de strengere regeling van Boek XIX WER ook toegepast moeten worden op het gedeelte van de factuur dat met studiegelden overeenkomt.

31. Wat de non-profitsector betreft, kan tot slot nog worden opgemerkt dat feitelijke verenigingen in ieder geval buiten het toepassingsgebied van Boek XIX WER zullen vallen. Het betreft immers, net als bij de maatschappen (*cf. supra* nr. 21), geen natuurlijke personen of rechtspersonen.

6. Toegepast op publiekrechtelijke rechtspersonen

32. Zoals eerder aangegeven speelt de aard van de rechtspersoonlijkheid geen rol voor de kwalificatie als onderneming. Bijgevolg komen ook publiekrechtelijke rechtspersonen (zoals openbare instellingen of NV's van publiek recht) principieel in aanmerking om als onderneming te worden gekwalificeerd. In dit verband verwijst de memorie van toelichting opnieuw naar de rechtspraak van het Hof van Justitie die ter zake als uitgangspunt heeft dat: *"wanneer een entiteit die geïntegreerd is in de publieke administratie activiteiten uitoefent die een economisch karakter hebben en niet tot de uitoefening van de prerogatieven van een publieke overheid behoren, zij als een dergelijke onderneming moet beschouwd worden"*²⁵.

33. Concreet betekent dit dat publiekrechtelijke rechtspersonen niet als onderneming zullen worden beschouwd bij de uitoefening van hun wettelijke opdracht van algemeen belang. Wanneer zij evenwel goederen of diensten tegen betaling aan het publiek aanbieden die daarbuiten vallen, dan zullen zij wel als onderneming kwalificeren.

De memorie van toelichting geeft als voorbeelden van **niet-ondernemingsactiviteiten**: de vergoeding voor de afgifte van een identiteitskaart of de vergoeding in het kader van onderwijs verstrekt door een openbare onderwijsinstelling. Verder kan aan dat lijstje zeker ook de invordering van allerhande (bijv. gemeentelijke of regionale) belastingen worden toegevoegd. Dat ook onderwijsinstellingen worden vermeld, maakt evenwel duidelijk dat de opdeling tussen ondernemings- en niet-ondernemingsactiviteiten ten aanzien van publiekrechtelijke rechtspersonen niet altijd even eenvoudig te maken zal zijn. Er weze

²⁴ Zie wat betreft de situatie dat eenzelfde entiteit tegelijk zowel als onderneming als niet-onderneming kan kwalificeren verder infra nrs. 35 e.v.

²⁵ Mvt, *Parl. St. Kamer* 2022-2023, nr. 55-3132, p. 12.

immers aan herinnerd dat in het kader van de non-profitactiviteiten (*cf. supra sub 5*) nog werd gezegd dat vorderingen die verband houden met andere diensten dan onderwijs die door onderwijsinstellingen worden verstrekt wel onder het toepassingsgebied van Boek XIX WER vallen. Dat is voor onderwijsinstellingen die niet als VZW maar wel als publiekrechtelijke instelling zijn georganiseerd, niet anders.

De memorie van toelichting geeft verder ook voorbeelden van activiteiten van publiekrechtelijke rechtspersonen die wél als **ondernemingsactiviteit** te beschouwen vallen. Daarbij wordt in de eerste plaats verwezen naar lokale besturen die een zwembad, een bibliotheek of een cultureel centrum uitbaten. Het lijkt ons evenwel dat wat deze activiteiten betreft niet zonder meer kan worden gesteld dat het activiteiten betreft die buiten de wettelijke opdracht van algemeen belang van de overheid vallen. Wel is het zo dat, anders dan wat betreft het voorbeeld rond de uitreiking van identiteitskaarten, de overheid met deze diensten in concurrentie treedt met andere aanbieders op de markt. Dit laatste draagt bij aan de kwalificatie van de activiteit als “economische” activiteit. In dezelfde lijn ligt de analyse die in de memorie van toelichting wordt gemaakt wat betreft de inning van parkeergelden door gemeenten (al dan niet met tussenkomst van private partners). Ook dergelijke vorderingen vallen volgens de memorie van toelichting onder het toepassingsgebied van Boek XIX WER²⁶.

34. Het is duidelijk dat de wetgever vooral een ruime invulling heeft willen geven aan het toepassingsgebied van Boek XIX WER en dus aan het ondernemingsbegrip dat in deze context geldt. daarop wijst niet alleen de extensieve interpretatie die blijkt uit de voorbeelden die in de memorie worden gegeven, maar ook het feit dat niet alleen de aard van de rechtspersoonlijkheid irrelevant is voor de toepasselijkheid van Boek XIX WER (*cf. supra*), maar zelfs ook de aard van de rechtsband tussen schuldeiser en schuldenaar. Met dit laatste wordt verwezen naar de reglementaire aard van de verhouding tussen sommige dienstenverstrekkers en de consument. Dit laatste zou er niet aan in de weg staan dat Boek XIX WER toch van toepassing is. De memorie verwijst daarbij in het bijzonder naar de verhouding tussen de NMBS en haar niet-professionele klanten. Eenzelfde situatie doet zich voor in de verhouding tot bepaalde intercommunales.

7. Twee hoedanigheden verenigd in één rechtspersoon

35. De analyse van het ondernemingsbegrip uit Boek XIX WER geeft aanleiding tot een fenomeen dat, minstens vanuit het oogpunt van het ondernemingsrecht, wat vreemd aanvoelt. Eenzelfde entiteit, inzonderheid VZW's en publiekrechtelijke rechtspersonen, kunnen immers voor bepaalde van hun activiteiten als onderneming kwalificeren terwijl dat voor andere aspecten niet het geval is. Dit is een fundamenteel verschil met de toepassing van het ondernemingsbegrip uit Boek I WER, dat onder meer voor het insolventierecht, de inschrijvingsplicht in de KBO of de bevoegdheid van de ondernemingsrechtbanken van belang is. Bij toepassing van het algemene ondernemingsbegrip wordt een entiteit in zijn totaliteit al dan niet als onderneming beschouwd. In de context van Boek XIX WER kan men daarentegen voor bepaalde types vorderingen als onderneming worden beschouwd, terwijl dit voor andere types, voortvloeiend uit andere activiteiten, dan weer niet het geval is.

²⁶ Mvt, *Parl. St. Kamer* 2022-2023, nr. 55-3132, 12-13.

36. Zonder een oordeel te vellen over de opportuniteit van deze beleidskeuze, is het voor schuldinvoerders in ieder geval raadzaam om bij de invordering van consumentenschulden ten verzoeken van publiekrechtelijke rechtspersonen en VZW's extra waakzaamheid in dit verband aan de dag te leggen.

IV. Territoriaal toepassingsgebied

37. Boek XIX WER bevat geen bijzondere bepalingen wat betreft het territoriale toepassingsgebied van de regelen, zodat daarop de gewone principes van het internationaal privaatrecht moeten worden toegepast. Wat consumentenovereenkomsten betreft, kunnen deze worden teruggevonden in artikel 6 van de Rome I Verordening²⁷. De bepaling houdt in dat wanneer een buitenlandse onderneming een overeenkomst sluit met een Belgische consument daarop in ieder geval de bepalingen van dwingend Belgisch recht, zoals de bepalingen van Boek XIX WER, van toepassing zijn, ongeacht een eventuele rechtskeuze waarbij de buitenlandse onderneming haar eigen recht aan de consument zou proberen op te dringen. Opdat deze regel zou kunnen worden toegepast, is wel vereist dat de buitenlandse onderneming haar activiteiten mede in België uitoefent (bijv. een Belgische vestiging) of minstens haar activiteiten via andere middelen (in het bijzonder het internet) mede op België richt. Wat dit laatste betreft, wordt typisch aanvaard dat buitenlandse ondernemingen die een “.be”-webshop opzetten of reclame maken met levering in België zich op de Belgisch markt richten.

38. Daar tegenover staat dat wanneer een Belgische consument actief een buitenlandse webshop of verkoper gaat opzoeken, de bijzondere beschermingsregeling van artikel 6 Rome I Verordening geen toepassing vindt en de rechtsverhouding dus principieel aan het buitenlandse rechtstelsel onderworpen zal zijn. In dergelijk geval kan de Belgische consument die zich toch op de bescherming van Boek XIX WER zou willen beroepen, proberen zich te steunen op artikel 9 Rome I Verordening. Deze bepaling laat immers toe om, ongeacht het gekozen of toepasselijke recht, bepalingen van bijzonder dwingend recht (zgn. *lois de police*) uit het rechtstelsel van de plaats van de bevoegde rechtbank of de plaats waar de verbintenissen moeten worden ten uitvoer gelegd. Het lijkt ons verdedigbaar dat (minstens bepaalde aspecten van) Boek XIX WER als bepalingen van bijzonder dwingend recht in de zin van de Rome I Verordening moeten worden beschouwd²⁸.

39. Wanneer de buitenlandse schuldeiser zelf tot minnelijke invordering overgaat of beroep doet op een Belgische schuldinvoerder, geldt bovenstaande analyse onverkort. Moeilijker is de situatie wanneer een buitenlandse schuldeiser beroep zou doen op een buitenlandse schuldinvoerder. De contractuele bescherming die Boek XIX WER biedt (kosteloze betalingsherinnering en begrenzing van de schadebedingen) blijft in dergelijk geval zonder twijfel overeind. Minder evident is dit evenwel ten aanzien van de verplichtingen (zowel de

²⁷ Verordening Parl. en Raad EG nr. 593/2008 van 17 juni 2008 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (Rome I), *Pb. L* 4 juli 2008, 177, p. 109; hierna “*Rome I Verordening*”.

²⁸ Zie meer terughoudend op dit punt R. STEENNOT, “Commentaar bij Boek XIX WER” in *Artikelsgewijze commentaar Handels- en economisch recht*, Mechelen, Kluwer, 2024, losbl., nr. 7.

organieke als de operationele) die gelden voor de “activiteit van minnelijke invordering” (artikelen XIX.6-13 WER), in het bijzonder in het licht van het Europese vrij verkeer van diensten²⁹.

V. Temporeel toepassingsgebied

40. Boek XIX WER is in werking getreden op **1 september 2023**. Sinds die datum zijn de nieuwe regelen van toepassing op alle overeenkomsten die onder het toepassingsgebied van de wet vallen en die vanaf die datum zijn gesloten. We nemen aan dat hetzelfde geldt voor alle overeenkomsten die na die datum, al dan niet automatisch, zijn vernieuwd of verlengd.

De datum van 1 september 2023 geldt ook als datum van inwerking voor de organieke bepalingen inzake de activiteit van minnelijke invordering van schulden (*i.e.* de inschrijving bij de FOD Economie overeenkomstig artikel XX.6 WER), waarvan advocaten, ministeriële ambtenaren en gerechtelijke mandatarissen evenwel zijn uitgesloten. Bij wijze van overgangsmaatregel blijven de inschrijvingen toegekend aan schuldinvoerders krachtens de oude Wet minnelijke invordering evenwel geldig voor zover de betrokken schuldinvoerders blijven voldoen aan de voorwaarden van hun inschrijving (artikel XIX.15, §3 WER).

41. De wetgever nam echter geen genoegen met een “voorzichtige” inwerkingtreding van de wet overeenkomstig voormeld principe, maar wilde de wet ook reeds laten ingrijpen op invorderingspraktijken met betrekking tot schulden die reeds vroeger waren ontstaan. Om die reden is de wet sinds **1 december 2023** ook van toepassing op de invordering van schulden die voortvloeien uit overeenkomsten die reeds voor 1 september 2023 zijn gesloten (artikel XIX.15, §2 WER). De enige uitzondering op deze regel betreft minnelijke invorderingstrajecten die reeds voor 1 september 2023 waren opgestart, deze kunnen overeenkomstig de oude regelen worden afgehandeld. Alle andere minnelijke invorderingen moeten sinds 1 december 2023 bij toepassing van de nieuwe regelen verlopen.

42. Deze zeer verregaande vorm van retroactief ingrijpen op reeds bestaande contractuele rechtsverhoudingen dreigde een groot probleem op te leveren op het vlak van de regeling inzake schadebedingen. Schadebedingen in overeenkomsten gesloten voorafgaand aan de inwerkingtreding van de wet die op dat ogenblik volkomen rechtsgeldig waren, zouden vanaf 1 december 2023 plots niet langer rechtsgeldig zijn. Om aan dit probleem te verhelpen heeft de wetgever ondertussen een eerste reparatiewet met betrekking tot Boek XIX WER aangenomen³⁰. De nieuwe bepaling geeft aan dat verwijlinteressen en forfaitaire vergoedingen die voor de datum van inwerkingtreding van de wet (*i.e.* 1 september 2023) werden overeengekomen, maar die de drempels uit artikel XIX.4 WER blijken te overschrijden, niet

²⁹ Voor een volledige toepassing van het Belgische recht pleiten evenwel het feit dat de schuldinverderaar ofwel lasthebber is van de schuldeiser die bij toepassing van artikel 6 Rome I Verordening aan het Belgisch recht is onderworpen, ofwel de vordering van de schuldeiser heeft overgenomen in welk geval artikel 14.2 Rome I Verordening bepaalt dat het recht dat van toepassing is op de overgedragen vordering ook de verhouding tussen de overnemer en de gecedeerde schuldenaar beheerst. Zie in dit verband ook R. STEENNOT, “Commentaar bij Boek XIX WER” in *Artikelsgewijze commentaar Handels- en economisch recht*, Mechelen, Kluwer, 2024, losbl., nrs. 6 e.v.

³⁰ Zie artikel 120 van de Wet van 5 november 2023 houdende diverse bepalingen inzake economie, BS 11 december 2023, die twee leden heeft toegevoegd aan artikel XIX.15, §2 WER.

ongeldig worden, maar van rechtswege worden gereduceerd tot de nieuwe toegelaten maxima uit artikel XIX.4 WER. Een voorwaarde daarvoor is wel dat de initieel overeengekomen schadebedingen rechtsgeldig waren in het licht van de algemene onrechtmatige bedingenleer uit Boek VI WER³¹.

VI. Besluit

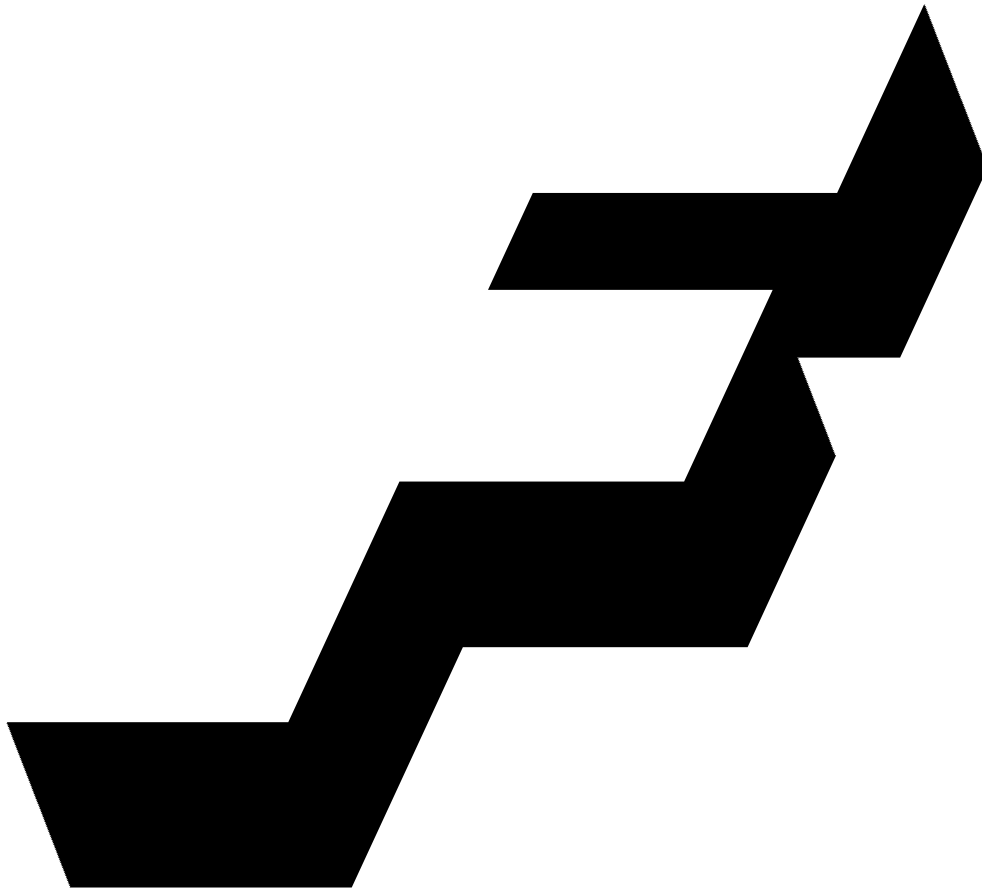
43. Na meer dan twintig jaar kon de regeling inzake minnelijke invordering van consumentenschulden een update gebruiken. De wetgever heeft van de gelegenheid gebruik gemaakt om ook de materie van de schadebedingen bij betalingsachterstand voor het eerst op uitdrukkelijke en forfaitaire wijze te regelen. Dit laatste is *an sich* een goede zaak. Het verhoogt de transparantie voor alle betrokken partijen, gaat misbruiken tegen en sluit aan bij een internationale tendens. De wijze van definiëring van de drempels is evenwel voor kritiek vatbaar. De complexiteit die daarbij in de regeling is geslopen, dreigt het beoogde doel van het creëren van transparantie in belangrijke mate te ondergraven. We vermoeden dat het moeilijke compromis dat in deze materie moest worden gevonden tussen de erg uiteenlopende belangen die hierbij spelen, hier niet vreemd aan is.

44. Wat betreft het toepassingsgebied dat voor de nieuwe regelen werd gekozen, valt op dat het toepassingsgebied zo ruim en zo consumentvriendelijk als mogelijk werd ingevuld. De keuze voor het “oude” ondernemingsbegrip uit Boek VI WER zorgt voor een aantal interpretatievraagstukken die vermeden hadden kunnen worden wanneer voor het algemene ondernemingsbegrip uit artikel I.1, 1° WER was gekozen. De wetgever heeft Boek XIX WER evenwel vooral gezien als een verlengstuk van het consumentencontractenrecht uit Boek VI WER eerder dan als een opstap naar het insolventierecht uit Boek XX WER.

Wat de toepassing van de wet in de tijd betreft, kan de keuze voor een belangrijke retroactieve toepassing vanaf 1 december 2023 niet overtuigen. Gelukkig verzacht de recente reparatiewet alvast een deel van de gevolgen van deze keuze. Een duidelijke cesuur op het vlak van de datum van de onderliggende overeenkomst (i.e. wet enkel van toepassing op overeenkomsten gesloten na de inwerkingtreding van de wet), had evenwel de voorkeur verdiend.

45. De minnelijke invordering van schulden van de consument is uiteraard slechts een klein radertje in de complexe problematiek van overmatige schuldenlast. De nieuwe reglementering is evenwel meer dan een druppel op een hete plaat en zorgt voor een terechte modernisering van het regelgevend kader met de introductie van twee belangrijke nieuwe basisprincipes (kosteloze herinnering en geplafonneerde schadebedingen). De technische uitwerking is niet altijd even helder, maar het moeilijke compromis dat deze wetgeving belichaamt is hier ongetwijfeld de belangrijkste oorzaak van.

³¹ Zoals deze voortvloeit uit de artikelen I.8, 22° (definitie van onrechtmatig beding), VI.82 (algemene norm inzake onrechtmatige bedingen) en VI.83 WER (zwarte lijst).

The **Financial Law Institute** is a research and teaching unit in the Faculty of Law and Criminology of Ghent University, Belgium. The research activities undertaken within the Institute focus on various issues of company and financial law, including private and public law of banking, capital markets regulation, company law and corporate governance.

The **Working Paper Series**, launched in 1999, aims at promoting the dissemination of the research output of the Financial Law Institute's researchers to the broader academic community. The use and further distribution of the Working Papers is allowed for scientific purposes only. The working papers are provisional.